

BARBARA KOVAČEVIĆ

Kocka je bačena na Rubikonu

Dosad smo vidjeli da je većina antičkih frazema općeeuropskoga karaktera, tj. da su potvrđeni u mnogim europskim jezicima s jednakim značenjem i visokim stupnjem strukturne podudarnosti. To se odnosi i na antičke frazeme motivirane mitološkim likovima i događajima i na one koji su motivirani stvarnim povijesnim događajima i povijesnim ličnostima te njihovim izrekama. Tako je slavni rimski vojskovođa, istaknuti političar, govornik i pisac Gaj Julije Cezar (latinski *Caius Julius Caesar*, 100. – 44. prije Krista) svojim izrekama i vojnim postignućima motivirao nastanak frazema *kocka je bačena* i *prijeći Rubikon*. Da bismo shvatili motivaciju navedenih frazema, pogledajmo ukratko njegov životopis.

Gaj Julije Cezar potomak je poznate patricijske obitelji. Rodbinske veze olakšale su mu, još kao mladiću, uspon u političkoj karijeri. Tijekom diktature Lucija Kornelija Sule, koji je bio u sukobu s Cezarovim rođakom Gajom Marijem, udaljen je iz politike i okreće se vojničkomu pozivu. Sudjelovao je u ratovima u Maloj Aziji, borio se protiv gusara na Egejskome moru, a nakon toga ponovno se politički aktivirao te bio pretor i proprator u Španjolskoj. Prvi trijumvirat s Markom Licinijem Krasom i Gnejom Pompejom sklopio je 60. godine pr. Kr., a kao konzul proveo je agrarnu reformu. Nastavio je i s vojnim pohodima: pokorio je Galiju, borio se protiv Germana, izveo je dvije neuspješne invazije na Britaniju. Nakon Krasove smrti sukobio se s Pompejom i Rimskim senatom, krenuo je s vojskom na Rim i protjerao političke protivnike. Pri prelasku rijeke Rubikon sa svojim postrojbama izrekao je čuveno *Alea iacta est!* i tako započeo građanski rat protiv Pompeja i Senata. U tome je ratu porazio Pompeja i progonio ga do Egipta, u kojemu je učvrstio rimski utjecaj i postavio na prijestolje Kleopatru. Nakon pobjede u Judeji i Siriji umjesto iscrpnoga izvještaja uputio je Senatu kratku poruku koja je u povijesti zapamćena kao najsazetiji vojni izvještaj: *Veni, vidi, vici!* (*Dođoh, vidjeh, pobijedih!*). Vrativši se u Rim, odbio je preuzeti vlast kao imperator (*Ime mi je Cezar, a ne imperator!*), iako je prihvatio diktatorske ovlasti. Potkraj života porazio je preostale protivnike u Africi i Španjolskoj te ugušio ilirski ustanak. Vrativši se kao pobjednik, zaželio se mira. Pokušao se pomiriti s političkim protivnicima, čak je proglasio opću amnestiju i povećao broj senatora. Osim reforma vojske i uprave,

proveo je i reformu kalendara (julijanski kalendar), a svoje je vojničke pothvate opisao u memoarima *Galski rat* (*De bello Gallico*) i *Građanski rat* (*De bello civili*). Ubijen je u uroti političkih protivnika predvođenih Markom Junijem Brutom i Longinom Gajem Kasijem. Na samrti je izrekao čuvenu rečenicu: *Etiam tu, mi fili (Brute)!* (*Zar i ti, moj sine (Brute)!*), kojom i danas označujemo izdaju koju su počinili čiji bližnji.

Kocka je bačena

Frazem *kocka je bačena* značenja ‘odluka je pala, sve je riješeno’ upotrebljava se u prigodama donošenja važnih sudbinskih odluka ili pri prijelomnim događajima nakon kojih nema povratka. Frazem je prijevod poznate latinske izreke *alea iacta est*, koju je rimski biograf Gaj Svetonije Trankvil (latinski *Gaius Suetonius Tranquillus*) pripisao Juliju Cezaru. Cezar ju je, modificirajući poznatu grčku izreku *kocka neka bude bačena* (grčki *ἀνεπίφθω κύβος*), koju je pored drugih citirao i starogrčki komediograf Menandar, izrekao pri prelasku rijeke Rubikon 49. godine pr. Kr. započinjući građanski rat. Međutim, Grci su je upotrebljavali u drukčijemu smislu, uglavnom kad je bila riječ o poigravanju sa srećom. U europskim jezicima uz latinski original supostoje prijevodne frazemske istovrijednice: engleski *the die is (has been) cast*, njemački *der Würfel ist gefallen*, francuski *les dés sont jetés, le dé en est jeté*, talijanski *il dado è tratto*, ruski *хрепёуи бронеи*, češki *kostky jsou vrženy*, poljski *kości zostały rzucone*.

Prijeći Rubikon

I frazem *prijeći/prelaziti Rubikon* u značenju ‘donijeti/donositi veliku (neopozivu, sudbinsku) odluku, učiniti/činiti odlučan korak’ motiviran je istim povijesnim događajem. Prelazak Rubikona bio je presudan trenutak u životu Gaja Julija Cezara, ali

i u povijesti Rimske Republike. Rubikon (latinski *Rubico*) antičko je ime za rječicu na sjeveru Italije (vjerojatno je to rječica Fiumicino u talijanskoj povijesnoj pokrajini Romagna), koja je u Cezarovo doba bila prirodna granica između rimskih provincija i Cisalpinske Galije. Imala je posebnu važnost u rimskome pravu jer je nijedan vojskovođa nije smio prijeći sa svojim postrojbama. Cezar je pri povratku iz Galije trebao raspustiti svoje legije, što on nije učinio te je izazvao

građanski rat. I ovaj je frazem proširen u mnogim europskim jezicima: engleski *crossing the Rubicon*, njemački *den Rubikon überschreiten*, francuski *franchir le Rubicon*, talijanski *attraversare (passare) il Rubicone*, ruski *непёиу Рубикон*, češki *překročit Rubikon*, poljski *przekroczyć Rubikon*.